

5. (16.) mai 1727
Katariina palee, Tsarskoje Selo

9

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti ... Во имя Отца, и Сына, и Святого Духа ... Jumala Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel ...

Viimane kellalöök. Üheksa. Pimedus läheneb. Paistab, et juba on alanud mai. Aga ööd ei ole veel valged. Kas jõuan need ära oodata? ... Oleks vaja palvetada. Ainult kuidas? Ma ei tea enam, kuidas ... kas nii, nagu ristitud – katoliiklikult, või nii, nagu ümber-ristitud – õigeusklikult, või nii, nagu kasvatatud ... Ainult näed pastor ei löönud risti ette, palvetas raamatust ... Kuidas mina nüüd palvetama peaksin? Kes ma olen? Ma vahetasin kolm korda usku, viis korda nime, läksin neli korda mehele, kolm korda samale mehele. Olin kolme valitseja alam ja ühe – valitseja. Juuste värvi vahetasin vaid korra. Kunagi olid need suvel kollakad ja lainelised – nagu kuld, aga nüüd on mustad, põskedele kleepunud nagu higist ja heeringast rasvased haisvad meremehekõied ...

Sisse hingata, välja hingata.

Õhk liigub mu ninasõõrmeis justkui habemenoa tera. Tunnen verd suus. Aga ma ei või lõpetada hingamist, sest siis suren. Hinga.

Sisse hingata, välja hingata.

Suu on verd peaaegu täis. Kohe tuleb veidi huuli paotada, et veri välja voolaks. Muidu valgub suu liiga verd täis ja hakkab ninast välja

tilkuma. Hakkan kõhima, lämbuma. Siis – kohutav valu rinnus, mitte ainult ninasõõrmeis. Valu igal pool. Lämpun. Nii on juba palju kordi olnud. Kus on Tanjuša? Kui pole vaja – ronib või silma ja suhu, kui on vaja – pole kuskil. Vårdjas ... Kõige enam tahaksin praegu, et siin oleks Johanna. Aga ta on – kuskil, tubades. Ustav sõbratar ... Arvatavasti Johanna praegu juba varastab. Ta teab, mida võtta ehtelaekast, teab, mida pole veel registris arvele võetud. Olgu pealegi ... Las varastab, et ta lämbuks ... Mis sest lugu?

Põsk, kõrva ümbrus, juuksed – kõik on verine, ma tunnen seda. Hüübiv veri kisub nahka. Nahk kipitab ja lõheneb. Ma vihkan oma keha. Tapaliha hunnik. Suur hunnik ärapillatud, läbikantud, õõtsuvat, pundunud, valulikku tapaliha. Roiskunud, veinist hapnenud lihamägi. Tundub, nagu võiksid jalad kohe sellest tursest paisunult lõhkeda. Valutab iga sooneke. Valutab igast voodilina niidi puudutusest. Jälle valgub üle keha kuumus. Minu kaal rõhub riiet, nagu lamaksin naelu täis taotud võrel. Nüüd tean, mida tundsid hukkamõistetud. Jumal näeb, ma ei soovinud neile kunagi seda, tegin nende nimel, mis vaid sain ... Rinnad on rasked ja ripnevad mõlemale poole keret nii, et tundub, justkui rebiksid kohe rinnakorvi pooleks. Jumal, miks selline ebaõiglus? Miks ei võinud ma rõõmustada selle üle, kui kõik minus oli veel noor, ikka oli vaja end kaitsta, nagu mingil lambal huntide eest? Alles praegu mõistan, kui ilusad need olid ... dekolteele võisid toobi asetada. Olin tugev, aga nõtke, ümarused, kus vaja; kuskil ei märkigi punduvatest soontest, ripendavast rasvast, verest või mädest ... olin nagu voolitud, nagu see tema kallis käteta Veenuse kuju Suvepalees. Nii ta ütleski, et see Veenus meenutab talle mind ... Ainult et mul olid mõlemad käed olemas. Kunagi õgised kõik silmadega minu ilu ... Aga viimasel ajal ei suutnud ma enam isegi peeglisse vaadata. Miski ei aita. Mitte miski. Ehi, millega tahad. Ja veel need vasikaohtu neiukesed, kes nurkades irvitavad – minu pingutuste, pumatite ja puudrite, ja tünja kehakuju üle ... kuigi tegin ilu säilitamiseks kõike – neelasin isegi äädikat ja vaha ... *Tsar Botška*, Tsaarinna Tünn – nii nad mind sosinal nimetasidki, kuulsin kõike ... Nüüd pole isegi see enam

tähtis. Las irvitavad terviseks. Kus nad on? Mis nad teevad, kui mind enam pole? Võivad irvitada tänavanurgal, kus ongi nende koht ... Annaksin kõik ära, et ainult rohkem ei valutaks. Valutab nii, et ei saa isegi suigatada, nii löikab hingates valu.

Sisse hingata, välja hingata.

Jälle nagu noaga. Veel verd kurgupõhjas. Kus on Tanka külma märja rätiga?

Ehk tõesti parem palvetan. *Jumala Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel* ... Nii palvetasin arvatavasti oma vaese emaga ... Emake, mäletan sind, ainult su nägu ei tule enam silme ette ... Mäletan, olid pruunides riides ja halliks pestud särgis, aukus põskedega. Emake, võinuksid ometi sametpatjadele toetudes praegu mu juures istuda, käinuksid siidis, sööksid musta kalamarja, austreid, sidruneid ja virsikuid, loputaksid kõik tokaiga alla. Nii polegi ma saanud sind kunagi hellitada ... Ainult justkui läbi vee mäletan su häält. Veel mäletan, et läbi tinaraamidest ruutudeks jagatud akna paisitis lävepakule päike. Mäletan pidevat titenuttu. Vennad ja õed – õrnakesed, pehmekesed. Üks ihu ja veri. Hiljem ütles pastor, et ei tea, kus ma sündisin. Võibolla isegi mitte Jakobstadtis, Zemgales, Leedu ja Poola Rzeczpospolitas, kus mu pere mõnda aega elas. Ehk Ringenis? Aga seal, Poola Liivimaal, oli meid, leedulasi, Kettleri valitsemise all palju. Leedulased, poolakad, Liivimaa elanikud ja veel oma tsaar Antikristuse eest põgenenud vene vanausulised, selline oli see Jakobstadt, mida nüüd üldse ei mäleta. Ma ei tea, kas mu vanemad põgenesid kellegi eest. Ehk. Ehk võlgade eest? Pigem vaesuse eest, et linna elama asusid. Veel mäletan natuke isa. Hiljem ütles tädi, et ta jõi, et temast ei olnud miskit asja, et tema kaasaratu õde pandi kedagi paremat leidmata sellisele kerjusele mehele. Aga seda ma ei mäleta. Mäletan, kuidas isa näitas Samuelile ja Karolile, kuidas mõõka löögiks tõsta. Seda siis mäletan. Seepärast, kui hiljem üritati öelda, et me olime holopid, ei uskunud ma seda kunagi. Holoppidel ei ole ju mõõku, aga mõõka nägin oma silmaga. Ja holopid ei kandnud punaseid župaane – seda mäletan isa seljaska. Justkui läbi udu, aga mäletan ja näen – seisab suur, vuntsiline,

tumepunases župaanis ja tõstab lõögiks mõõga. Aga Samuel ja Karol vaatavad teda laudpõrandal istudes. Iga kord, kui mulle hiljem öeldi, et las pigem kogu Venemaa arvab, et minu vanemad olid tundmatud holopid, mitte leedu aadlikud, kerkis mul meelepahast otseku klomp kurku. Nagu ka praegu. Ainult praegu on see veri. Sama veri kui isal ja emal. Kõrgest soost veri, mõõgainimeste veri, keegi ei võta seda minult ära, ükskõik mida ka ei öeldaks. Jumal ju näeb, et ma ei valeta. Vappe mäletan ka, kuigi meil polnud palju asju, mis nendega märgistatud oleksid olnud: isa vapi ülaosas oli väike linnuke, kes hoidis risti ja hobuserauda, ema omal kukk. Hiljem ütles tädi, et seal olid Skowroński kull ja Hahnide kukk. Naljakas, mäletan neid vappe ainult sellepärast, et kogu lapsepõlve arvasin, et kõigi inimeste vappidel on linnud. Kord, vististi veel Jakobstadtis, nägin kuldselt säravat tõlda, millel oli must kotkas – inimesed ütlesid, et selles reisis kes teab milline ülik. Minu vapil on nüüd ka kotkas, kahe peaga. Küll tahaks naerda: kukest ja kullist kahepäise kotkani. Ei saa naerda, sest lämbun verre ...

Tanka, Tanka! Kus sa oled? Isegi hõigata ei jaksu teda ...

Ta peaks juba tõesti niisutatud rätiga tulema ja vere ära pühkima. Aga nad kõik haistavad vististi juba surma, seepärast ei pingutagi. Jälle tilkus natuke verd välja: ei saa kõike suunurgast välja lasta, sest hakkab läkastama. On vaja Tankat või mõnd tüdrukutest, kes kergitaks padjaga üles ja hoiaks mind õlgadest, kuni kõik välja sülitan. Muidu lämbun. Hämaidub veelgi enam. Veri huultel ... Tookord oli ka hämarik. Toda õhtut ja toda ööd mäletan samuti. Peaaegu kogu aeg helisesid kirikukellad. Nii isa kui ema kõhisid, neil volas suust verd, aga hiljem nad uinusid ja enam ei ärganud, sest muutusid liikumatuks ja kangestusid. Me ei teadnud, mida teha – nutsime kogu öö üksteisel ümbert kinni hoides oma vanemate surnukehade kõrval. Päeval läks Samuel, meie vanim, naabritele ütlema, aga need ajasid ta tagasi koju ja panid pärast meid kõiki väljastpoolt luku taha. Anna oli noorim ja talle oli vaja süüa anda, sest ta nuttis kogu aeg, aga meil ei olnud mitte midagi. Kirikukellad löid lakkamatult süngelt edasi ... Mina olin, vähemalt nii ütles hiljem tädi, viiene, Kristina neli, Karol

oli minust kaks aastat vanem, Samuel oli kõige vanem, aga me ei teadnudki, mis aastal ta sündinud oli. Tädi ütles hiljem kibedalt, et kadunuke, isa Samuel Skowroński sigitas nagu jännes. Oh et oleks ta parem osanud teha raha nii, nagu tegi Dorotheale lapsi, isegi adventi ajal! Siis tulid mingid inimesed, rätid näo ees, ja töid meile veidi vett ja leiba. Lõid risti ette ja kordasid sosinal – katk. Seda siis mäletan. Viisid meie vanemad ära, aga meid hoidsid edasi luku taga. Jälle nutsime üksteisel ümbert kinni hoides ja lubasime mitte kunagi lahku minna. Kristinka oli nii pisike, aga Anna päris titt ... Aga kuni olime koos, polnud nii hirmus. Meie, viiekesi, kümme väikest kätt, üksteist kaisutamas. Hiljem, kui oli väga raske, meenutasin alati seda lapseliku kaisutamise tunnet. Olime nii väikesed, süütud inglised ... Aga siis sõitis kohale ema õde, tädi Anna Maria, samuti nägu rätiga kaetud. Ja võttis meid kõiki kaasa: vankrisse, hiljem enda juurde. Mõisa, mis ei erinenud kõige lihtsama talupoja puidust tarest. Siis said meist kõigist Wiesiołowskid. Kuigi kõik viis teadsime, et oleme Skowrońskid. Aga meil kästi kõigile öelda, et tema võtab meid oma hoole alla ja nüüd saavad meist tema kasulapsed, Wiesiołowskid. Teadagi, tegelikult ta ei lapsendanud meid üldsegi. Võttis meid, sest himustas väikest siilu maad, mis kuulus meie kadunukestest vanematele kuskil Leedus. Mäletan, sest sellest, sellest maast, rääkisid nad onuga pidevalt ja lakkamatult. Samuel, vanim, ärritas neid, öeldes: „Et kui meie oleme nüüd Wiesiołowskid, siis ehk kirjutab onu ka vara meie nimele?” Onu Wiesiołowski andis talle siis kõrvakiilu. Vaat see, mäletan, alles jõi – nagu tõeline Hmelnitski ... Äsas siis ka tädi Anna Mariale. Aga kuni olime koos, ei olnud nii hirmus. Igal õhtul, üles riputatud vankritekiga teenijatest eraldatud, pandud magama pööningule, kus suvel oli nagu saunas, aga talvel puhus tuul peerutulegi ära, rääkisime: kes mida meie vanematest mäletab. Anna oli kõige väiksem, talle jutustasime kõigest. Kõige olulisem oli mitte unustada, kes me oleme. Mitte Wiesiołowskid. Mitte midagi ühist Anna Maria Hahn Wiesiołowska ja tema joodikust mehikese, ja nende punaselõustaliste pärislastega. Olime Skowrońskid, Dorothea Hahni ja Samuel Skowroński, kuke ja kulli

vapi lapsed. Päeval olime Wiesiołowskiid, õigemini Wiesiołowskrite lükata-tõmmata tasuta tööürajad, toidetud sellega, mis laualt üle jäi. Õppisin varakult meele järele olema: nälg õpetas. Rasvaküünalde ja närbunud lillede järele haisvas külakirikus istusime ühes pingis koos nende ja nende lastega. Koos laususime *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*, nagu üks pere. Aga terve kogudus teadis, et oleme orvud. Kristlikust kaastundest ulualla võetud võõra elu kil-lud, hädavarestest väikeaadlike Skowrońskite suguvõsa järeltulijad. Inimlikud ülejäägid.

Aga igal õhtul lõin enne und risti ette: *Jumala Isa nimel* – nii nagu õpetas ema, et ma teda ära ei unustaks.

Igal õhtul ütlesin endale voodis: „*Meie Isa, kes sa oled taevas*, kaitse mind, Marta Helena Skowrońskat.” Ütlesin: „*Meie Isa*, sina ju näed kõrgelt, et ma olen siin, sellel pööningul. Sa ju tead kõike, seega tead, kes ma olen. Ma olen Marta Helena Skowrońska, orvutüdruk, niisiis nüüd juba ainult üksi Sinu laps, sest preester ütles kirikus, et me kõik oleme Jumala lapsed. Aga mina olen Sinu väike Marta Helena Skowrońska ja ma armastan Sind väga, sest rohkem, peale vendade ja õdede, ei ole mul ju kedagi, aga nemad on ka veel väikesed, neile on nii väga armastust vaja, seepärast armastan neid, palju ainult jaksan, sest olen kõige vanem õde; armastan neid enda ja oma surnud vanemate eest. Armasta ka Sina neid. Seepärast ole hea, *Meie Isa*, kaitse mind.”

Kas ma olen ikka veel Marta Helena Skowrońska?

Ei.

Ma olen juba teine inimene. Mitte ainult paberite ja õigeusu kiriku raamatute järgi. Mitte ainult sellepärast, et praegu olen Sinu õliga salvitu. Mitte ainult teine keha – valu, rasva, sisemiste haavade kott. Pole mitte midagi sarnast selle pidevalt poolnäljas, kõhna linalakse patsipärjaga tüdrukuga. Isegi hing pole sama. Seal oli teine hing ja teine inimene. Marta Helena Skowrońskat pole enam ammu olemas. Temast lihtsalt pole enam midagi alles. Arvasin, et jääb, pingutasin kõigest jõust, et vähemalt miski jääks alles, et mu ema võiks mind Viimsel Kohtupäeval, kui kohtume Sinu juures, alati ära tunda, aga

ei jäänud midagi. Mida ei hävitanud inimesed, sellele tegin ise lõpu peale. Või ehk tegid Sina, Jumal, ja Sinu kord.

Jah, Sina ja Sinu kord.

Isa Feofan ütleb mulle, et sellele, keda kõige enam armastad, saadad Sa talumatuid kannatusi. Ei usu, või pole see tõsi. Isa Feofan ütleb, mida tahab, aga kui tal vaja on, siis ka valetab Sinu nimel, valetab ja ei punasta, sugukult kuldsuu ... Üks on saata kellelegi kannatusi, aga teine asi on tahta kedagi alatasa täiesti hävitada. Mind tahtsid kõik hävitada, kohe algusest peale. Minu vendadele said osaks kannatused. Poistele. Nemad andis Anna Maria esimesena ära, sest nad olid kõige vanemad. Aga meile, tüdrukutele, isegi ei öelnud kuhu – ehk õpipoisteks, või teenriteks, või varajasse sõjaväe drilli. Ühel päeval viidi nad kuhugi ära ja kõik. Aga et meie, tüdrukud, neid taga nutsime – meie saime kolki. Siis sain aru, et tuleb ka minu kord. Olin ju vanim. Lisaks kaebles Anna Maria juba mõnda aega, et kasvan liiga kiiresti ja söön liiga palju, aga kasu pole minust mingit. Lõpuks ütles, et sõidame linna mulle uut kleiti ostma. Olin siis kaksteist suve vana – pisike, rumaluke ... Ainul mitte nii rumaluke, et seda oleksin uskunud. Sain aru, et kui jälle vastu hakkam, saan jälle kere peale nii, et ei saa käiagi. Teadsin, et me ei sõida kohe kindlasti kleidi pärast – sõidame kuhugi mujale, palju halvemasse kohta, seepärast oligi vaja valetada selle õnnetu kleidi kohta, mida minu silmad kunagi ei näe. Veel sain aru, et kui mind ootab midagi halba, on mul vaja jõudu, et selle üle elaksin. Aga kui hakkam vastu ja selle eest kolki antakse, siis pole mul seda jõudu. Seepärast otsustasingi mitte vastu hakata. Ainult enne ööd lugesin palveid ja ütlesin õdedele: „Mina, Marta Helena Skowrońska, vannun, et mis ka ei juhtuks, nii kui vähegi saan, otsin teid üles.” Eriti Kristinale, teda, aastake noorem, armastasin väga. Viiest jäime kolmekesi, järgmisel päeval pidid jääma nemad kaks. Palvetasin, et Jumal nii neid kui ka mind vaid aitaks ... Leppisime kokku, et mis ka ei juhtuks, on meil salamärk – kui on vaja kokku saada, ütleme käskjala kaudu või miskil muul moel, et oleme kulli ja kuke lapsed.

Aga mulle lõppes kõik kahe kiskjaliku peaga kotkaga. Lind just-kui Kunstkamerast...

Ma pole kunagi nautinud teiste inimeste abitust ja kannatusi, kuigi see on Venemaal ülikute lemmikmeelelahutus; ilma selleta ei suuda nad kuidagi tunda oma vägevust. Ma ei nautinud seda peaaegu mitte kunagi, välja arvatud ehk paar korda, kui oli, mille eest. Võibolla nüüd selle eest mulle – see Sinu kättetasumine? Aga kui saaksin, ikkagi annaksin käsu tädi Anna Mariale rooska anda kuni nahk ribadeks. Iga meile antud hoobi eest, väikestele ja väetitele – nuudilöökide kaupa, et omal nahal tunda saaks. Tema õnn, et jõudis ära surra. Ta ju müüs mu maha. Ma ei sallinud linna, kartsin seda, see oli kaugel, päevateekonna kaugusel, üles märke, juba enam mitte Poola Liivimaal, mitte Zemgales, vaid Rootsi Liivimaal. Esimesel korral tundus Marienburg suur, räpane, haisev, rottidest, tuvidest ja varestest kubisev, Jakobstadt ma siis, pärast tädi külas elamist, enam ei mäletanud. Hiljem, pärast paljusid aastaid, pärast paljusid linnu, pärast Moskvat, Vilniust, Varssavit, Toruni, Kopenhaagenit, Amsterdami ja Peterburi, näis Marienburg mulle juba vaid kindlusevaremetega väikelinnana. Aga tol ajal tundus see hirmuäratav – juba ainuüksi kerjused tänavatel: jultunud, lõugavad ja tigidad. Ja veel see rootsi keel ... millest ma tol ajal veel sõnagi aru ei saanud, aga seda rääkisid seal kõik ametnikud ja pool linnakodanikest, sest seal olid juba Rootsi valdused. Majas, kuhu mind viidi, räägiti saksa keeles, seda keelt oskasin mõne sõna. Pastor Johann Ernst Glück, tema naine Christina Emerentia, nende poeg Christian, minust mõnevõrra vanem, neli aastase vahega sündinud tüdrukut, kaks teenijat – kõik rääkisid saksa keelt, majas polnud ühtki leedulast ega poolakat. Hädavaevu taipasin, mis seal räägiti. Vähemalt taipasin niipaljukest, et saaksin aru, et Anna Maria müüb mind neile maha. Kiitis veel: head tõugu, kõige tähtsam – terve, vastupidav, tugev; katku üle elanud ja pole peaaegu kunagi haige; sobib kõigeks. Nagu loomast oleks rääkinud. Sisse kantud olin nende poole kui „koduabiline” – Marta Helena Wiesiołowska. Tegelikult – teenija, tööori.

Ja siin ongi Tanka Kobõljakova, minu ümmardaja.

Higine, sakris ja punetav, vahib ammuli sui nurgas tiksvat Inglise kella.

– Oi, *matuška* keisrinna, ära vihasta, ainult veerandtunniks jätsin, ei pannud isegi tähele. No nii pressis peale, nii väga punnis välja ... andesta mulle, leivaemake ...

Huvitav, Tanka, kas sa vähemalt käed pesid ära või haarad minust sitaste kätega? Aga ainult Tanka oskab nii õrnalt tõsta ja aidata mul kurku puhtaks kõhida. Vaat nii, õlgadest kinni, lõpuks külm niiske palakas, külm vesi, et veri sisse ei sööbiks. Vereplekid peseb välja ainult külm vesi, seda mäletan veel pesuköögi ajast: mitte kunagi pesta sidemeid, sõdurisarke ja naistelappe soojendatud vees, sest punased plekid küpsevad pruuniks, igaveseks, hiljem ei võta enam mingit moodi välja. Pole teada, miks, aga selline on juba vere, vee ja riide füüsiline iseärasus. Nüüd võin suu veidi lahti teha. Ma ei teadnud, et suhu võib nii palju verd ära mahtuda, seda on aina enam ja enam; vereklombid, sülg, röga. Soolane. Köha läheb ehk kohe üle, hea, et Tanka pühib niiske lapiga, jahutab, sest valu on hirmus, iga väljakõhimine kärstab mind seest nagu rebenevat riidet, tundub, et kohe paiskuvad kopsud tükkidena välja. Oi, Tanka, Tanka, küünealused on sul, ma näen ju, sitased, aga puutud haiget ... ja mitte ükskõik millist ... nii ei teinudki ma sinust inimest, ei õppinud me korda selgeks. Kes teab, mitu sugupõlve peab veel ära surema, et su järeltulijad õpiksid ära selle, mis on mujal tavaline nagu üks kord üks ... Christina Emerentia oleks sinust kiiresti inimese teinud – nii, nagu tegi selle minust. Aga, Tanka, tea, ma ei saa sinu peale vihas-tada – ise olin kunagi täpselt samasugune nagu sina. Ainult mind ei hellitatud sel moel, keegi ei säästnud mind, nagu sind praegu, aga kuidas sina mind tänad? Otseku siiras tobuks, aga tegelikult näen – loll, aga riukalik, laiskvorst ... isegi käppi ei suvatse pesta ... Christina Emerentia von Reutern Glück oleks sitaste küünealuste eest mulle sellise nahatäie andnud, nii palju tööd juurde soolanud ja päeva lõpus veel paariks tunniks hernestele põlvili palvetama ka pannud. Hirmus naine oli, tõeline Liivimaa saksaproua, väärt suurimat austust ... Kõik need aastad õppisin temalt, alates esimesest

tutvumisest, kui lajatas mulle kõrvakiilu, esimese ja viimase, selle eest, et proovisin tema kodus risti ette lüüa ja palvetada, nagu ema oli õpetanud. Ta ei pööranud tähelepanu mingile minu lalinale, et kes ma olen, sai minu kui Wiesiołowska, kandis majapidamisraamatusse sisse, ja selleks ka jäin; teda ei huvitanud enam mingid minu lood, ainult minu kohustused ja kasulikkus töodes. Aga katooliklikult palvetada tema, see tähendab pastor Glücki auvärses kodus polnud tõesti lubatud. Pastor Glück ... õnnetu inimene, kuigi oli Marienburgis lugupeetud, superintendent ... Kui nägid teda jumalateenistusele minemas, üleni mustas, minu pestud ja targeldatud valge Hollandi kangast krae kaelas, selle oma juukselahuga juba tekkima hakkava kiilaspäe keskel, järgnemas Christina Emerentia ja nende neli tütart – Margaretha, Agneta, Christina ja Elisabeth –, teadsid kohe: näe, läheb lugupeetuim inimene linnas. Tema püüavastest kõuehääsetest jutlustest räägiti hiljem veel terve nädal nii turul kui rikaste võõrastetubades. Ta oli teoloogia, filosoofia, eetika, füüsika ja muude teaduste asjatundja, Marienburgis oli tal oma kool, kus ta õpetas, mida oli õppinud Wittenbergi ja Jena ülikoolis, aga pärast linnaelanike hingede karjatamist, pärast kindluse superintendendi kohuseid töötas ta Christina Emerentia arvates veel ühe täiesti kasutu ja halvasti tasustatud asja kallal: ta tõlkis Piiblit kreeka ja heebrea keelest maarahva keelde, et seda saaksid lugeda ka kohalikud talumehed. Ainult mehed, mõistagi, sest tüdrukutele – isegi kõrgest soost, isegi oma tütardele, isegi Glückidele – õpetati vaid õblemist, tikkimist, söögitegemist, veidi arvutamist, palvetamist ja heaks inimeseks olemist. Selle tulu mitte toova tegevuse – tõlkimise – pärast raevutses Christina Emerentia tõsiselt, sest tema, kes tänaval oma pastoriga mehest aupaklikult kaks sammu tagapool käis, oli pere tõeline kuninganna. Sellisena teda ka näen: sirgeselgsena, tanu alla peidetud suure juuksekrunniga, kaela ümbert musta paelaga kokku tõmmatud valges särgis ja mustas kleidis, kuldse kaelakee ja vööl olevate koduvõtmetega, ütleks – mitte pereproua, vaid katoliku nunn. Nunn põrgust, sest selleks, kõigis hirmu tekitavaks despoodiks, ta muutus, olles vaevalt koduukse sulgenud.

Tanka, Tanka ... sinu oleks ta kiirelt paika pannud – oleks neid sinu küünealuseid vereni läikima hõõrunud ... sul endal oleks käskinud vereni nühkida ... Sellise iseloomuga oleks Christina Emerentia von Reuternil olnud vaja sündida meheks, ja kõigil ümberringi oleks sellest parem olnud, aga ei – ta oli Marienburgi komandandi von Reuterni ja proua von Patkuli tütar, kadestamisväärselt suursugusest suguvõsast, oskas isegi lugeda, aga sai vaid pastorile: mis sest, et õpetatud, austatud, aga ikkagi vaid linnakodanikule. Ja pidi talle kuuletuma, nagu kästi Piiblis. Tema kuningriik ja elu olid pere ja kodu. Aga ta oli ju mehest suursugusem ja von Reuterni vapil oli kolm kärbest, ning vahel, ainult vahel, jälle temalt nahutada saanud, unistasin enne uinumist, et minu linnukesed – kull ja kukk, rebinud end vapikilbilt lahti, lendavad kohale ja nokivad kõik need kolm tema neetud kärbest ära ... Tema suguvõsa märk, milline meelega härm, olid need kolm sitakärbest – sellise proua märk, nagu see puhtusest ja korrast seestunud Christina Emerentia oli ... Ma ei tea, mida proua Glück oleks teinud Tankale või sellele toale, mis tõesti poleks vastu pidanud tema süljes niisutatud sõrme vihale, kui ta tõmbas sellega üle aknalaudade, karniiside, laudade, puhvetite ja kappide, kontrollides nõnda alati puhtust. Kui sõrmele jäi pisimgi hallusehelk, väikseimgi tolmu kübe, pidin kõike uuesti koristama – kasvõi kolm korda ... Ütles ikka: „Jumal näeb: puhtus kodus – puhtus inimese hinges.” Ja lisas: me pole mingid paavstlased, keegi ei anna meile pihil andeks. Aga selle eest ka õpetas: korda ja puhtust. Ja pesu pesema, sest mina pesin kaheteistaastasest peale kogu perele, nendele oma Glückidele. Ja kui käed kipitasid või olin haiglane, terav leelisehais ajas oksele ja pea käis ringi, ütles ta mulle: „Karda Jumalat ja täna lahkuse eest, teed ju Talle nii armast tööd – teed maailma puhtamaks.” Pastori kraed, tema ja naise särgid, tüdrukute öösärgid, voodilina – kõik pidi olema valgeim, puhtaim, ilusti, ilma mingite kortsudeta kokku lapatud. Ja pastori kabinet läikima löödud, sest selle pärast tülitsetid nad pidevalt: kui Christina Emerentia seda koristab, ei leidnud pastor hiljem midagi üles. Aga pastor oli teadusemees, kokku kogunud palju raamatuid, käsikirju ja pabereid, ja igal

lehel oli selles tema kaoses oma, ainult pastorile mõistetav koht. Ainult mina, nagu suudavad vaid täiesti sõltuvad inimesed, oskasin kõik pärast tolmuvõtmist panna tagasi õigele kohale, sinna, kus see ka enne oli. Aga pastor tülitseks pidevalt proua Christina Emerentia, kiskles ja siis jälle lipitses, kuigi kord rebis proua teda raevuhoos isegi juustest, lausa salgu kiskus välja. Lõpuks leppisid ära, polnud pääsu, aga härra kartis teda – ja see oli tõepoolest häämmastav, sest naise, aga neid nägin ümberringi palju, ta mitte lihtsalt ei kartnud, vaid üleüldse ei arvestanud nendega. Pastor Glück teadis oma lambukeste hädasid – kes peksis Marienburgis naist, kes käis libude juures, kes ei andnud naisukesele raha või hoidis näljapajukil. Aga tema enda kodus korraldas arveid Christina Emerentia, hoidis tema tengelpunga raudu, ja näis, et pastor Glück tegeleb nende oma teadustega ainult silmakirjaks ja raha pärast, sest talle ja tema von Reuterni suursugusele verele on see kohaseks ülalpidamiseks vajalik. Juba siis sain aru, et tema võimu saladus oli lihtne – ta ei kartnud oma meest. Häämmastavaim oli see, et kõigest hoolimata näis, et Johannes Ernst armastas seda oma liivimaist fuuriat, ja karm, vaga Christina Emerentia Glück suvatses mingil moel teda ikkagi oma voodisse lasta: Glückid olid jõukad ja neil oli alkoovis lausa kaks eraldi voodit, mõlemad damastist eesriietega. See tähendas topelt rohkem linu, tekke, katteid, padjapüüre. Minule tähendas see veelgi enam lõhenenud, ära kõrvetatud ja punetavat käenahka, neile – lüksust ja võibolla naudingut. Christina Emerentia rikkus mu käed igaveseks: nende vaelevus ei taastunud enam kunagi. Aga temalt õppisin ka palju, jumal teab, ei saa kurta. Nägin, kuidas ta valitseb meest – isegi sellist õpetatud nagu pastor Glück. Alandlikult ja märkamatu. Hiljem veendusin ise veel korduvalt, et meestel on vaja hoiduda mitte ilusate, väljakutsuvate, hellitatud ja kapriisete libude eest, vaid vooruslike, eeskujulike ja alandlike, igat mehe soovi ära arvavate naiste eest, kes sööbivad hinge nagu hallitus pastor Glücki niiskettesse raamatulehtedesse, ja siis – ongi juba hilja. Christina Emerentia oleks Tanka kiiresti paika pannud, nii, nagu taltsutas minu: igapäevaste pisiasjadega, võttes karistuseks ära selle, mis on

kalleim. Väikesed asjad, aga kui neid on palju – lusikatäis rasva valutavate käte määrimiseks, lemmiktoidu pala, mõned puhketunnid, jalutuskäik kindlusevallil, uni – hakkad märkamatul tegema seda, mida käsib peremees. Kui peremees on pidevalt rahuolematu, paistab pisimgi mööndus just nagu heatahtlikkus. Mul ei olnud nii palju kannatlikkust piasjades, sellise taltsutamise jaoks – ei Tankaga ega teiste meie teenijatega. Aga Christina Emerentiale oli see, selline valitsemine, otseselt Jumalast antud kutsumus: samamoodi tegi ta pastor Glückiga, kuna see oli talle kui dresseeritud koer. Tütred – tema tummad varjud, ainult Christian oli tema lemmik. Ja minu. Glücki tüdrukud minuga peaaegu ei suhelnud, sest nende jaoks olin ma ainult puhtust hoidev asi – luud, kui tahate. Hiljem oli selleks ka muid põhjuseid, näiteks – ilu. Ainult pastor Glück ja Christian pöörasid mulle tähelepanu ja rääkisid minuga alati lahkelt. Christina Emerentia oli perenaine ja rivistas meid kõiki, alati ja kõikjal. Välja arvatud üks kord. Aasta pärast seda, kui nende juurde ümber asusin, jäi Christina Emerentia töbiseks, kuid selgus, et ta ootab veel üht last. Pastor Glück oli siis juba nelikümmend neli, naine oli mehest noorem, aga ikkagi, mäletan, et mind haaras õudus juba ainuüksi mõttest, et sellised vanakesed võisid sündsusetul moel sängi heita ja lapse teha, iseäranis kui pastor ise kõmistas jutlusi voorustest ... Mida ma tol ajal ka taipasin ... Glück oli ju tollal peaaegu sama vana kui mina praegu, Christina Emerentia – noorem, ikka veel viljakas. Tema suursugusus kasvas koos kõhuga – õnnistatud seisundi lõpus ei suutnud enam mitte keegi kodakondsetest talle meele järele olla. Aga seejärel algas ... Sünnitus ... Neljateistaastane, juba suur, olin kutsutud teenima ämmaemandat, arsti ja majateenijat. Jumal näeb, Christina Emerentia üritas end minu pestud valgete puhaste linadega kaetuna väärikalt ülal pidada, kuid kiiresti lendas kogu väärikus aknast välja koos loomalike ohete ja kriisetega. Nägin esimest korda sünnitust ja see oli kirjeldamatult hirmus; lohutas vaid see, et ka Christina Emerentia võib kannatada, karjuda ja olla nii rääbakas, millisena ma polnud teda veel kunagi näinud. Justkui loom. Et need mõned tunnid oli isegi temast keegi

suurem, kes teda raputas, piinas ja rebis. Võibolla Jumal, kes laseb maailma enese loodu. Kui keegi oleks mulle tol ajal öelnud, et mul endal tuleb kaksteist korda sünnitada ... Pastor Glück selgitas mulle hiljem, et sünnituse piinad on Jumala karistus Eevale ja kõigile tema tütardele patu eest Paradiisis. Esiteks – magusa keelatud vilja maitsemine aias, lõpuks – see on tagajärg sõnakuulmatuse eest – valud. Aga see on austav, sest lähendab naist, elu anumat, Kristuse kannatustele, ja ristiinimene sünnib valudes, meenutades Önnistegija suurimat ohvrit ja seda, mis juhtub naistega, kui nad ei kuula sõna. Mida vaid välja ei mõelda, milliseid selgitusi meeste võimu õigustamiseks ... Miks on selline ebaõiglus, miks mehed tütte tehes ei kannata – seda ei selgitanud mulle kunagi ei pastor Glück ega isa Feofan ... Kuni selle ajani ma isegi ei teadnud, mida tähendab olla täiskasvanud naine. Aga pärast Christina Emerentia sünnitust sain juba aru. Jumal, naine on Sulle ainult asi, anum imiku lõpuni kandmiseks. Tookord, pärast Glücki selgitust, köögis astjaid ja veriseid palakaid pestes lõhkusin ära savipoti. Meelega, vihast. Hoides käes teravaid potikilde, sain aru, et mina ei ole kindlasti anum. Ei mingi savipott – ei tühi ega täis, ei imikuga ega imikuta – ja seepärast ei lase ma kellelgi end kunagi ära lõhkuda. Ehk Christina Emerentia oligi anum, ehk Jumal karistas teda tema kõrkuse eest, et ta tahtis kõike ise otsustada. Aga mina ei ole. Mina pole anum, ei kann ega pott, pole seda kunagi olnud, isegi Glücke teenides. Ehk seepärast ei saa ma isegi Tankat vaadata kui teenindavat asja, kuigi, Jumal näeb, vahel on ta selle tõesti välja teeninud ... Mõned kuud pärast proua sünnitust hakkasin ka mina veritsema. Aitäh pastor Glückile, et oli selgitanud, et ilma mõnu – ja patuta – ei ole ka sünnitusi. Muidu oleksin arvanud, et juba algas sünnitus ka mul – nii rumaluke olin veel. Önneks selgitas teine teenijanna, et astusin üle lävepaku lapsest naiseks, ja õpetas asju korraldama. Ainult külma veega, vere saab sidemetest ja alusseeelikutest välja ainult külma veega. Vaat nii nagu Tanka praegu – niiske rätiga, juba ongi puhtaks teinud ...

– Tanka, vett ...

– Kohe, *matuška*, kohe ...